

יצירת מרחב חיים יהודי ישראלי
לאור מסורת הדורות

א ישראל עוברים צפ כפ פתוח לתשעה באב

די כבר להזכיר לנו כל הזמן שאנחנו 'ערבים זה בזה', זה חשוב אבל לפעמים יש לנו קוצים, לעיתים אנו רוצים דווקא לצעוק את החריגות שלנו, את הייחודיות, לפעמים נמאס לנו שמזכירים לנו שהבית חרב בגלל שנאה ושהגלות זורמת לנו בדם. זה לא קל לחיות מתחת לצילו של הפחד הזה שמרחף לנו מעל הראש. האם חייבים להזכיר לנו את זה כל הזמן? מה יש בנו שכל הזמן מבקש להתפרק? תשעה באב הוא זמן מעולה להתבוננות הזו.

ויקרא (פרשת בחקותי) כו, לג-לט

(לג) וְאַתֶּכֶם אֲזַנְהָ בְגוֹיִם וְהִרִיקְתִּי אַחֲרֵיכֶם תָּרַב וְהִיְתָה אֶרְצְכֶם שְׂמֵמָה וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ חָרְבָה: ... (לו) וְהַנְּשָׂאִים בְּכֶם וְהַבָּאִתִּי מֵרֶגֶל בְּלִבְכֶם בְּאַרְצָת אֲבִיבֵיהֶם וְרָדְף אֹתָם קוֹל עֲלֵה נִדְף וְנָסוּ מִנְּסֵת-תָּרַב וְנִפְּלוּ וְאִין רָדְף:
(לז) וְנִשְׁלְוּ אִישׁ-בְּאֶחָיו כְּמִפְּנֵי-תָרַב וְרָדְף אֵין וְלֹא-תִהְיֶה לְכֶם תְּקוּמָה לְפָנַי אֲבִיבֵיכֶם:
(לח) וְאַבְדַּתֶּם בְּגוֹיִם וְאָכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אֲבִיבֵיכֶם:

ספרא בחוקותי פרשה ב, פרק ז, אות ה

"וכשלו איש באחיו - אינו אומר איש באחיו אלא איש בעון אחיו, מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה.

- זהו המקור הקדום והראשוני לרעיון של 'כל ישראל ערבים זה בזה'!
- מקור שהקשרו המקורי הוא פרשת הקללות והאיימה שבסוף חומש ויקרא.
- מדוע? מהו המסר שיש בזה? למה דווקא בהקשר השלילי הזה?

ובלשון המדרש:

"שכל ישראל נקראו נפש אחת... ואם חטא אחד מהם - כולם ערבים זה בזה. למה הדבר דומה? לבני אדם שהיו באין בספינה, נטל אחד מקדח והתחיל קודח תחתיו. אמרו לו: שוטה! אתה קודח תחתך, והמים נכנסין וכולן אבודין".

הרב זקס בהספדו לרבי מלובביץ':

"חז"ל רצו לקיים ולאשש את תפישת הערבות היהודית גם בתקופה של גלות ופזורה בהיות העם היהודי חסר עוצמה, טריטוריה, עצמאות ומסגרת פוליטית. גם כאשר בית המקדש חרב ונשתנו דרכי עבודת ה', גם במציאות זאת היהודים הם אומה כי הם כגוף אחד ונשמה אחת. תפישה זאת של הערבות היהודית היא שקיימה את עם ישראל בגולה ואותה רצו חז"ל לבסס ולחזק ולכן הסמיכו את רעיון הערבות לפסוק המתייחס לתקופת הגלות."

אהוד בנאי, מתוך "רמת גן גבעתיים".

איך זה התחיל אף אחד לא זוכר, איך זה ייגמר מי יידע, ציפורים נודדות מעל הקו הירוק, מצפצפות על חומת הפרדה. כתובת של אש על גבעת הכורכר, השמועה עוברת מחצר לחצר האויב גר קרוב הוא לגמרי מוכר, אבל אומרים שאין עם מי לדבר.

גבעתיים מערך, רמת גן ליכוד
אני באמצע אזרח במלכוד,
פעם היו כאן פרדסים היו עצי זית
עכשיו האדמה רועדת לי מתחת לבית.

הלך בודד מושיט את היד, האם הוא בכלל משלנו?
לא לקחנו סיכון לא עצרנו בצד ביעף על פניו חלפנו
מסע לילי על כביש חוצה ישראל, בין קרעי ערפל נדלק אור בודד,
מתי מגיעים? אני שואל את הנהג, מרחוק רק עונה לי ההד...

את/ה אוסף טרמפיסטים?
את מי לא?

האומנים: מרינה אברמוביץ ואולי - יחסים לאורך זמן, מיצג (פרפורמנס) 1977

הרב עמיאל (רבה הראשי של תל אביב בתקופת קום המדינה, 'הצדק הסוציאלי והצדק המשפטי והמוסרי שלנו'):

"בגלות מועיל לנו הצד הטוב שיש בתכונת קשיות העורף שלנו, שאין אנו מתבלטים כלל מפני הרוב העומד לנגדנו. אך בארץ ישראל סובלים אנו להיפך, מצד הרע שיש בהתכונה הנ"ל, היינו שכל פרט ופרט אינו מתבטל גם מפני רצונו של הכלל כולו, כלל ישראל גופו".

[מחלת הפלגנות שהיהודים סובלים ממנה נובעת ישירות, לדעת הרב עמיאל, מהתפיסה היהודית המקדימה את הפרט לכלל. כל עוד לא תיווצר נכונות להרכין את הראש בפני הרוב, לא יהיו לא שלטון, לא מדינה ולא פוליטיקה. אלא שהיהודים אינם מוכנים להרכין ראש בפני הרוב. היהדות, מתוך עקרונית העצמיים, מחוללת תרבות שבה "כל אחד שפט את שופטיו ובנה במה לעצמו מבלי לקבל מרותו של הכלל" (הרב זקס על הרב עמיאל)]

החוזקה שלנו היא גם החולשה שלנו!

כתונת פסים / מאיר אריאל

כן, כל הצבעים עוד יזהירו...
פולנים התנפלו על מרוקו
רוסים נכנסו בתימן
מצרים חטפה מטורקיה
שבדרך תקעה את יוון
איך שביניהם הסתבכנו
כבר סופר אף כי לא יאומן
אבל למה את המלחמות הזרות שלהם
משכנו
אחרי שהם שכחו אותנו מזמן מזמן
הו כתונת פסים שלי כל פס בי נוגע
כל פס רוצה לקלף לי את העור
הו פסים פסים פסים שלי
אני לא אשתגע לא אשתגע
רק אתן לגוונים מעט אור
כן, כל הצבעים עוד יזהירו...

לפני כמה וכמה שנות אלף
נפרדנו אני ואחי
הוא לכיוון של הקרירים האלה
אני לדרום מזרחי
יובלות על יובלות לא התראנו
ופתאום נפגשנו כאן
לא הכרנו כל כך השתננו
טוב שהשארנו סימן
מה הם עשו לך אתה בכלל לא דומה לי
בבכי צחק לי אחי
אתה לא נראה כל כך ישראלי
בטח שלא תנכי
כן, כל הצבעים עוד יזהירו
לכל הצדדים בעולם
לראות כולם את כולם
וכל הצדדים עוד יכירו
בגוונים השונים את עצמם
ויותר הצבעים לא יסתירו
אדם מאדם דם מדם

מי שמדבר צחקתי בכיתי למראה החיוור של אחי
למבטא המוזר שלו ביטא ביטא זה יותר תנכי?
הו כתונת פסים שלי כל פס בי נוגע
כל פס רוצה לקלף לי את העור
הו פסים פסים פסים שלי אני לא אשתגע
רק אתן לגוונים מעט אור

האם נצליח להפוך את
השוני ליופי?

יהושע ז, א-כא

(א) וַיַּמְעֲלוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵעַל בְּחָרָם וַיִּקַּח עִנָּן בֶּן-כַּרְמִי בֶן-זַבְדִּי בֶן-זָרַח לְמִטָּה יְהוּדָה מִן-הַחָרָם וַיִּמְרֹאֲף יי' בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל: ... (ד) וַיַּעֲלוּ מִן-הָעֵם שְׂמָה כְּשִׁלְשֵׁת אֲלָפִים אִישׁ וַיִּסֹּסוּ לִפְנֵי אֲנָשֵׁי הָעַי: (ה) וַיָּזוּ מֵהֶם אֲנָשֵׁי הָעַי כְּשִׁלְשֵׁים וּשְׁשָׁה אִישׁ וַיִּרְדְּפוּם לִפְנֵי הַשַּׁעַר עַד-הַשְּׂבָרִים וַיָּזוּם בַּמּוֹרָד וַיִּמָּס לַבַּב־הָעֵם וַיְהִי לָמָּיִם:
(ו) וַיִּקְרַע יְהוֹשֻׁעַ שִׁמְלֹתָיו וַיִּפְלַע-עַל-פָּנָיו אֲרָצָה לִפְנֵי אֲרוֹן יי' עַד-הָעֶרֶב הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עִפְרָיִם וְרָאשֵׁם: (ז) וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶהְיֶה אֲדֹנָי יי' לָמָּה הֵעֲבַרְתָּ הָעֵבֶר אֶת-הָעֵם הַזֶּה אֶת-הַיַּרְדֵּן לְתֵת אֶתְנֹו בְיַד הָאֲמָרִי לְהַאֲבִידֵנוּ וְלֹא הוֹאֲלֵנוּ וַיִּשָּׁב בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן: ...

(י) ויאמר אל־יהושע קם לך למה זה אתה נפל על־פניך: (יא) חטא ישראל וגם עברו את־בריתי אשר צויתי אותם וגם לקחו מן־החרם וגם גָּבּוּ וגם כָּחֲשׂוּ וגם שָׁמוּ בְּכַלֵּיהֶם: ... (יד) ונקרבתם בבקר לשבטיכם והיה השבט אשר־ילָכְדוּ: יִקְרַב לַמִּשְׁפָּחֹת וְהַמִּשְׁפָּחָה אֲשֶׁר־יִלָכְדָּה יִקְרַב לְבָתֶּיהָ וְהַבַּיִת אֲשֶׁר יִלָכְדוּ: יִקְרַב לַגְּבָרִים: (טו) והיה הנלכד בחרם ישרף באש אתו ואת־כל־אשר־לו כי עבר את־ברית יִקְרַב לַגְּבָרִים: (טז) וישכם יהושע בבקר ויקרב את־ישראל לשבטיו וילכד שבט יהודה: (יז) ויקרב את־משפחת יהודה וילכד את משפחת הזרחי ויקרב את־משפחת הזרחי לגברים וילכד זבדי: (יח) ויקרב את־ביתו לגברים וילכד עֵלֶן בן־כרמי בן־זבדי בן־זרח למטה יהודה:

(יט) ויאמר יהושע אל־עֵלֶן בְּנֵי שִׁים־נָא כְּבֹד לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתִן־לוֹ תּוֹדָה וְהַגְד־נָא לִי מָה עָשִׂיתָ אֶל־תִּכְחַד מִמֶּנִּי: (כ) וַעַן עָלָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֲמֹנָה אֲנֹכִי חֲטָאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכַזָּאת וְכַזָּאת עָשִׂיתִי: (כא) וַאֲרָא בְשָׁלָל אֲדָרַת שְׁנַעַר אֶחָת טוֹבָה וּמֵאֲתִים שְׁקָלִים פְּסוֹף וּלְשׁוֹן זָהָב אֶחָד חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים מִשְׁקָלוֹ וְאַחַמְדָּם וְאַקְחָם וְהֵנָּם טְמוּנִים בְּאֶרֶץ בְּתוֹךְ הָאֲהָלִי וְהִפְסַף תַּחְתֵּיהָ:

גם בשעת הכניסה לארץ בימי יהושע בן נון, למדנו בדרך הקשה שכל ישראל ערבים זה בזה. איש אחד חוטא וכל ישראל הפסידו במלחמה! (תראו במיוחד את פסוק א' שיש לו מבנה קלאסי של 'כלל ופרט וכלל'!) 'כל ישראל ערבים זה בזה' תקף וחשוב בגלות ובפזורה, אך לא פחות מזה הוא חשוב בכניסה לארץ! כאן אנחנו באמת צריכים לדעת להתנהל ביחד!

הנשיא יצחק הרצוג, מקור ראשון, אפריל 2020 (בשבתו כיו"ר הסוכנות):

מדינת ישראל לא הייתה קמה אלמלא הערבות ההדדית של בני עמנו אל מול האתגרים העצומים שעמדנו בפניהם לאורך הדורות. בעת החדשה ייתכן שהמדינה לא הייתה מחזיקה מעמד ללא גלי העלייה, ללא המעפילים וללא לוחמים יהודים שהגיעו לכאן, כדי להילחם כתף לצד כתף עם אחיותיהם ואחיהם בישראל. אינני יודע כיצד הייתה נראית מדינת ישראל ללא העורף האסטרטגי שהעניקה לה יהדות התפוצות לאורך שנות קיומה.

בעת הזו, כשמגפה שוטפת את מדינות העולם ומכה בעוצמה בקהילות היהודיות הפזורות ברחבי תבל, ערך הערבות ההדדית חייב להנחות ולהוביל אותנו. בדאגה בישראל לכל עמנו ובמיוחד לזקנים, למבוגרים ולחלשים בתוכנו, ובדאגה כלפי אחיותינו ואחינו בתפוצות, שחלקם הוכו קשות וקהילותיהם משתקות ודואבות אל מול כמות בלתי אפשרית של מאות יהודים ויותר שנפטרו מן הנגיף ברחבי תבל.

הנזק לממסד הקהילתי במדינות שבמוקד המשבר הוא עצום. חיי הקהילה שמורכבים ממוסדות חינוך, מרכזים קהילתיים, בתי אבות, בתי תמחוי, בתי כנסת - הכול מושבת; והאיום על מחנות הקיץ, המחזיקים את הדור הצעיר מחובר לקהילה, הוא אימננטי...

עם אחד אנחנו. פה ב"ירושלים" ושם ב"בבל". ובעת שנציין פה על אדמת מדינת ישראל 72 שנים להקמתה, המוני יהודים מרחבי העולם יניפו דגלי ישראל מול מסכי המחשב בבתיהם ויביעו אהבתם למדינתנו. מיליונים יחוו מרחקים את הגאווה העצומה על הישגי מדינת הלאום של העם היהודי, הלא היא מדינת ישראל.

נדמה עם זאת, כי לראשונה מאז קמה מדינת ישראל המטוטלת נעה במערכת היחסים בין ישראל לתפוצות, מכיוון שישראל הופכת לאבן שואבת לעם היהודי כולו, בהיותה נתפסת כמתמודדת עם המשבר בצורה טובה. ודווקא בשל כך - ובשל חוסנה היחסי של המדינה - עליה להביא לידי ביטוי את הערבות ההדדית כלפי אחיותיה ואחיה בתפוצות. הקהילות החזקות, אלה שיש להן האמצעים הפיננסיים, יצליחו להשתקם מן המשבר, אך קהילות רבות בעולם יקמלו אם לא יקבלו עזרה ממשית. וזו צריכה לבוא בעיקר מכאן, ממדינת ישראל, בהושטת יד לאחינו ואחותינו מתוך סולידריות פנים יהודית. יהיה זה הביטוי הצרף לאמירה "כל ישראל ערבים זה בזה!"

ועוד לא דברנו על הערבות והיפוך המגמה שבין יהדות מדינת ישראל ויהדות התפוצות. ועד כמה ומה המשמעויות המעשיות של המחויבות הזו? ומה את/ה מוכן לעשות בעבור זה?

אבא קובנר - להתחבר במניין

"בשבוע הראשון להיותי בארץ עמדתי ליד הכותל המערבי... עמדתי במרחק של פסיעה מהכותל, מן האבנים, והרגשתי שאיני שייך. הרגשתי שהנני נטוע בהוויה אחרת. לא פסעתי צעד נוסף, אך מישהו משך בשרוולי, ביקש שאצטרף למניין. חבשתי כובע, הצטרפתי למניין. אמרתי תפילת מנחה, והגעתי.

זהו דבר יהודי, היותר ייחודי שביהדות - להיות אחד במניין. לדעת כי התשעה זקוקים לעשירי, והאחד לתשעה. אפשר שזה הדבר המשמעותי ביותר שביהדות, ואין דבר יותר ייחודי ויהודי בתנועה זו בה חונכתי.

תפילתי תמיד להיות אחד מכולם, שמילותי הטובות תצטרפנה למילים שממלמל הציבור. גם הקרוב לתיבה, הוא העובר לפני התיבה - ולא יותר. אין משמעות לחיים אם הם לעצמם. רק בזיקתם אל ההווייה, אל המילים שבאו עדיך - ובאים מרחוק לקראתך, יש משמעות לעמידה. א ח ד - אבל אחד בציבור".

עמנואל לוויןס, "אתיקה והאינסופי", הוצאת מאגנס

"האדם מחפש אחריות.

אני תופס את האחריות כאחריות כלפי האחר, הווה אומר, אחריות כלפי מה שאינו שלי, או אפילו אינו נוגע לי; או שמא כלפי מה שאכן נוגע לי, היינו מה שניצב לנגדי כפנים... מן הרגע שהאחר מסתכל בי, אני אחראי כלפיו אף מבלי ליטול כלפיו כל אחריות שהיא; אחריות מוטלת עלי..."

הקשר עם האחר שזור אך ורק בתור אחריות, בין אם אתה מקבל או דוחה אותה, בין אם אתה יודע או אינך יודע איך ליטול אותה ובין אם אתה מסוגל לעשות משהו קונקרטי למען האחר אם לאו. לומר: הנני. לעשות משהו למען האחר. לתת. להיות "רוח אנוש"... האחריות היא מה שמוטל אך ורק עלי, ובאופן אנושי אינני יכול לסרב לה".

וגם אני, וגם אתה
 פתאום טיפה יותר רכים
 והלוואי
 שיום אחד אולי
 נצליח לחיות ביחד
 לא רק מתוך הפחד
 ונהיה מאוחדים
 ככה, בשגרה
 גם בלי שקורה פה
 משהו נורא.

ואיפה אני בתוך כל זה? ביחיד? ביחד?
 ואיפה אני בניסיון לבנות את הקשר?

ופתאום,
 כשנשמעים התותחים -
 כל עם ישראל אחים.
 ואין דחיפות בתור
 ואין צפירות בכביש
 וחוט עדין של אור
 עובר מאיש לאיש
 ושוב אותן תמונות
 קושרות בין לב ללב
 אלוהי האסונות
 הרי אלוף בלקרב
 ואין שום הדתה
 ואין שום הסתה
 ואין מאבקים

על קוצו של יוד - סגל זליג, 2006, אלומיניום